

ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARIDA IJTIMOIIY MOSLASHUVCHANLIKNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ramazonov Jasur Elmurodovich

Buxoro Davlat Universtiteti, tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ichki ishlar organlari xodimlarida ijtimoiy moslashuvchanlikning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Ijtimoiy moslashuvchanlikning shaxsiy va tashqi omillarga bog‘liqligi, stressni boshqarish, kommunikativ qobiliyatlar va hissiy intellektning ahamiyati muhokama qilinadi. Ichki ishlar xodimlarida bu sifatni rivojlantirishning samarali usullari, jumladan, psixologik treninglar va rahbarlarning qo‘llab-quvvatlovchi roli yoritilgan. Ijtimoiy moslashuvchanlikni oshirish xodimlarning kasbiy faoliyatini muvaffaqiyatli tashkil etish va jamiyat oldidagi vazifalarni samarali bajarishda muhim ahamiyatga ega ekani ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy moslashuvchanlik, ichki ishlar organlari, psixologik xususiyatlar, stress, kommunikativ qobiliyatlar, hissiy intellekt, treninglar.

Ichki ishlar organlari xodimlari jamiyatda muhim rol o‘ynaydigan, tinchlik va xavfsizlikni ta’minlovchi shaxslar hisoblanadi. Ushbu kasb o‘ziga xos xususiyatlari bilan boshqa sohalardan keskin farq qiladi va ko‘plab psixologik jihatlarni talab etadi. Mazkur kasbga bo‘lgan talabchanlik nafaqat xizmat vazifalarini bajarishda, balki xodimlarning ijtimoiy hayotida ham muhim omil sifatida qaraladi. Ayniqsa, ijtimoiy moslashuvchanlik – bu nafaqat shaxsning xizmat jarayonida muvaffaqiyatli ishlashini, balki jamoa bilan samarali muloqot qilishni, turli sharoitlarga tez moslashishni ham ta’minlaydi. Ijtimoiy moslashuvchanlik shaxsning boshqa insonlar bilan munosabat o‘rnatishi, o‘zini jamiyatning bir qismi sifatida his qilishi va o‘zining roli hamda mas’uliyatini anglashda namoyon bo‘ladi. Bu jarayon ichki ishlar organlari xodimlari faoliyatida ayniqsa ahamiyatlidir, chunki ular har kuni turli sharoitlarda ish olib boradilar va bu sharoitlar ko‘pincha stress, xavf-xatar va keskin qaror qabul qilish zarurati bilan bog‘liq bo‘ladi. Ushbu omillar ichki ishlar organlari xodimlarida nafaqat kasbiy, balki psixologik moslashuvchanlikni ham talab qiladi.

Bugungi globallashuv va texnologik taraqqiyot davrida ichki ishlar organlari xodimlarining faoliyati yanada murakkablashib bormoqda. Jamoat xavfsizligini ta’minlash, jinoyatchilikka qarshi kurashish va fuqarolar huquqlarini himoya qilish jarayonida xodimlar ko‘p qirrali vazifalarni bajaradilar. Ushbu vazifalarni

muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun xodimlardan nafaqat yuksak professional ko'nikmalar, balki yuqori darajadagi psixologik tayyorgarlik ham talab qilinadi. Aynan shuning uchun ijtimoiy moslashuvchanlik ichki ishlar organlari xodimlarining muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Psixologik tadqiqotlarga ko'ra, ijtimoiy moslashuvchanlik insonning jamiyatda o'z o'rnini topishida muhim rol o'ynaydi. Ichki ishlar organlari xodimlari uchun esa bu omil ikki tomonlama ahamiyatga ega. Birinchidan, ular xizmat faoliyatida turli jamiyat qatlamlari vakillari bilan ishlashadi va ularga nisbatan to'g'ri yondashuvni topishlari zarur. Ikkinchidan, ular o'z jamoasida samarali ishlashlari, ya'ni hamkasblari bilan yaxshi munosabatda bo'lishlari kerak. Bu ikki jarayon esa shaxsning ijtimoiy moslashuvchanlik darajasiga bog'liqdir.

Shuni ta'kidlash lozimki, ichki ishlar organlarida ishlash insondan ko'p hollarda jiddiy qarorlar qabul qilishni va stressli vaziyatlarda ham o'zini boshqara olishni talab etadi. Stress sharoitida ishlash insonning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, ammo ijtimoiy moslashuvchanlik yuqori bo'lgan xodimlar bu kabi vaziyatlarda samarali qarorlar qabul qilishlari mumkin. Ularning stressga chidamliligi, turli qarama-qarshiliklarga bardosh bera olishi va ijtimoiy vaziyatlarni to'g'ri tahlil qilishi ularning kasbiy faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy moslashuvchanlikning psixologik jihatlarini chuqur o'rganish ichki ishlar organlari xodimlarining shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda shaxsning o'z-o'zini anglash darajasi, hissiy intellekti, kommunikativ ko'nikmalari va qaror qabul qilish qobiliyati kabi omillar asosiy rol o'ynaydi. Masalan, hissiy intellekti yuqori bo'lgan xodimlar boshqalar bilan muloqot qilishda muvaffaqiyatli bo'lishadi, bu esa ularning xizmat jarayonidagi samaradorligini oshiradi. Ichki ishlar organlari xodimlarida ijtimoiy moslashuvchanlikni shakllantirish va rivojlantirish ko'p jihatdan ularning kasbiy tayyorgarligi va psixologik treninglariga bog'liqdir. Bu jarayonda individual yondashuv, stressni boshqarish bo'yicha treninglar, jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish dasturlari muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, rahbarlar tomonidan xodimlarga qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish ham ularda ijtimoiy moslashuvchanlikning rivojlanishiga yordam beradi. Ichki ishlar organlari xodimlarida ijtimoiy moslashuvchanlikning psixologik xususiyatlarini o'rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Ushbu jarayonni chuqur tahlil qilish orqali xodimlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ko'maklashish, ularning jamiyat oldidagi vazifalarini muvaffaqiyatli bajarishlariga yordam berish mumkin.

Shu bois, ichki ishlar organlari xodimlarida ijtimoiy moslashuvchanlikni oshirish masalasi har tomonlama tadqiqot va amaliy dasturlarni talab etadi.

Ijtimoiy moslashuvchanlik, shaxsning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilinishi, turli vaziyatlarga moslasha olishi va konstruktiv ijtimoiy aloqalarni o'rnatish qobiliyati sifatida ta'riflanadi. Ichki ishlar organlari xodimlari uchun bu sifat alohida ahamiyatga ega, chunki ularning xizmat faoliyati har kuni turli shaxslar va holatlar bilan to'qnashuvni talab qiladi. Ushbu kasbning o'ziga xosligi shundaki, xodimlar jamiyat xavfsizligini ta'minlash va tartibni saqlash jarayonida o'zlarining psixologik, hissiy va ijtimoiy ko'nikmalarini doimiy ravishda namoyon etib borishlari kerak. Bu jarayon ko'p qirrali bo'lib, bir nechta muhim psixologik omillarni qamrab oladi.

Ijtimoiy moslashuvchanlikning asosiy omillari. Ichki ishlar organlari xodimlarida ijtimoiy moslashuvchanlikning shakllanishi bir qator individual va tashqi omillarga bog'liq. Avvalo, shaxsning individual xususiyatlari, jumladan, hissiy barqarorlik, stressga chidamlilik, o'z-o'zini boshqarish, kommunikativ qobiliyatlar va empatiya darajasi moslashuvchanlik darajasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Masalan, empatiya yuqori bo'lgan xodimlar boshqalarning hissiy holatini to'g'ri tushuna olishlari va mos ravishda munosabat bildirishlari mumkin. Bu esa ularning fuqarolar bilan muloqotida ijobiy natijalar beradi. Bundan tashqari, ijtimoiy moslashuvchanlikning rivojlanishida tashqi omillar, xususan, xizmat ko'rsatish sharoitlari, jamoaning qo'llab-quvvatlovi, rahbarlarning munosabati va tashkilotning psixologik muhitining ahamiyati katta. Ichki ishlar organlarida sog'lom va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratilgan bo'lsa, xodimlarning ijtimoiy moslashuvchanlik darajasi oshadi. Aksincha, konfliktli va salbiy muhit moslashuvchanlik darajasini pasaytirib, xodimlarning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Psixologik xususiyatlar va xizmat samaradorligi. Ichki ishlar organlari xodimlarining samarali faoliyati, ko'pincha, ularning psixologik xususiyatlari bilan bog'liq. Ijtimoiy moslashuvchanlik yuqori darajada rivojlangan xodimlar turli stressli vaziyatlarda o'zini boshqara oladi va konstruktiv qarorlar qabul qilishga qodir bo'ladi. Bu sifat jinoyatchilikka qarshi kurash, ziddiyatlarni hal qilish, favqulodda holatlarda tezkor va to'g'ri harakat qilish kabi xizmat vazifalarini bajarishda alohida namoyon bo'ladi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, stressga chidamlilik va ijtimoiy moslashuvchanlik o'zaro chambarchas bog'liqdir. Stressli holatlarda odamning hissiy barqarorligi pasayishi mumkin, bu esa ish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ammo ijtimoiy moslashuvchanlik yuqori

boʻlgan xodimlar bu holatlarni boshqarishda muvaffaqiyat qozonadi. Masalan, ular muloqotda qiyinchiliklarni oson yengadi, jamoaviy ishlashda konstruktiv yondashuvni namoyon qiladi va har qanday muammoli vaziyatlarda samarali yechimlarni izlashga intiladi. Bundan tashqari, ichki ishlar organlari xodimlarining psixologik xususiyatlarini shakllantirishda hissiy intellekt (EI) alohida oʻrin tutadi. Hissiy intellekt shaxsning oʻz hissiyotlarini anglash, boshqarish va boshqalarning hissiy holatini toʻgʻri baholash qobiliyatidir. EI yuqori boʻlgan xodimlar jamiyat vakillari bilan ishlashda muvaffaqiyatliroq boʻladi, chunki ular turli vaziyatlarga tez moslashadi va toʻgʻri muloqot yoʻnalishini tanlaydi. Bu jarayon ijtimoiy moslashuvchanlikning ajralmas qismi hisoblanadi.

Kommunikativ qobiliyatlarning roli. Ichki ishlar organlari xodimlari uchun ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantirishda kommunikativ qobiliyatlar muhim rol oʻynaydi. Ularning kasbiy faoliyatida turli odamlar bilan samarali muloqot qilish qobiliyati katta ahamiyatga ega. Fuqarolar bilan ishlash jarayonida xodimlar koʻp hollarda tushuntirish, maslahat berish va ziddiyatlarni hal qilish bilan shugʻullanishadi. Bu vazifalarni bajarishda ular oʻz nutq madaniyati, tana tili va tinglash qobiliyatlarini yuqori darajada qoʻllashlari zarur. Kommunikativ qobiliyatlar nafaqat xizmat vazifalarida, balki ichki ishlar organlari xodimlarining oʻz jamoasidagi munosabatlarida ham muhimdir. Jamoaviy ishlash jarayonida xodimlar bir-birini tushunishi, qoʻllab-quvvatlashi va umumiy maqsadlarga erishish yoʻlida birlashishi kerak. Ushbu jarayon esa toʻgʻri kommunikatsiyani talab qiladi. Agar jamoa aʼzolari oʻrtasida ishonch va ochiq muloqot boʻlsa, bu nafaqat ijtimoiy moslashuvchanlikni, balki xizmat samaradorligini ham oshiradi.

Stress va ijtimoiy moslashuvchanlik. Ichki ishlar organlari xodimlari oʻz xizmat faoliyati davomida stressga duch keladigan vaziyatlarga tez-tez duch kelishadi. Jinoyatchilikka qarshi kurash, xavf-xatar sharoitlarida ishlash, favqulodda holatlar va ziddiyatli muhitlarda oʻz vazifalarini bajarish xodimlarning psixologik holatiga sezilarli darajada taʼsir koʻrsatadi. Ushbu stress omillari xodimlarning ijtimoiy moslashuvchanlik darajasiga bevosita taʼsir qiladi. Stressni boshqarish qobiliyati yuqori boʻlgan xodimlar ijtimoiy moslashuvchanlikni yaxshiroq namoyon etadi. Bunda turli treninglar, stressni boshqarish boʻyicha dasturlar va psixologik yordam koʻrsatish muhim oʻrin tutadi. Masalan, ichki ishlar organlarida stressni kamaytirish maqsadida psixologik maslahatlashuvlar va relaksatsiya texnikalaridan foydalanish ijobiy natijalar beradi.

Xulosa qilib aytganda, ichki ishlar organlari xodimlarida ijtimoiy moslashuvchanlikning rivojlanishi ularning kasbiy faoliyatiga bevosita taʼsir qiladi.

Ushbu sifatni shakllantirish va rivojlantirish uchun nafaqat shaxsiy, balki tashkilot darajasida ham harakatlar amalga oshirilishi lozim. Mazkur jarayon ichki ishlar organlari faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.
2. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing Company.
3. Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
4. Schneider, B., & Smith, D. B. (2004). *Personality and organizations*. Lawrence Erlbaum Associates.
5. Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18(1), 13–25.
6. Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2019). *Organizational Behavior*. Boston: Pearson Education.